

GAYRET VE TAASSUP HAKKINDA BİR KAÇ SÖZ

<"xml encoding="UTF-8?">

GAYRET VE TAASSUP HAKKINDA BİR KAÇ SÖZ

Yukarıdaki ayetin mesajına dikkat edildiği ve insandaki doğal duy-gularla karşılaştırıldığı takdirde, ayetin sergilendiği muhteşem ilâhî edebe hayret etmemek mümkün değildir.

Hiç şüphesiz insan yapısında onu çocuklar, kadınlar, kişisel şeref ve itibar gibi saygı gösterdiği ve önem verdiği değerleri savunmaya sevk eden bir içgüdü vardır. Bu, insan fıtratının gerektirdiği ve ferde ilham ettiği bir hükümdür. Bu savunma eğer hak ve hak uğruna olursa, övülecek bir tutum olabileceği gibi, eğer batıl ve hakka karşı olursa toplumsal hayatta kötü ve yıkıcı sonuçlar getiren kınanacak bir tutum olabilir.

İslâm ilk başta bu hükmün fıtratın lehine olan özünü korur; ama ayrıntılarını, uzantılarını geçersiz sayar. Sonra o hükmü diğer bütün hedeflerden vazgeçirerek sadece Allah'a doğru yöneltir.

Arkasından onun çok sayıdaki alanlarına döner ve bu tezahür örneklerinin hepsini bir olan Allah'a inanma kalıbına döker ve sonuçta insanı yakını olan erkekler, kadınlar, çocuklar ve hak olan her dava hakkında mutaassıp olmaya çağırır; ama bütün bunlarda Allah'a yönelik olmayı esas almayı şart koşar.

Kısacası, İslâm fıtratın hükmünü onaylar; fakat onu bozuk arzulardan ve amellerden arındırır, onu bütün tezahür biçimlerinde saflığa kavuşturur. Onu bir bütün olarak insanın fıtrat uyarınca uygulayacağı insanî bir yöntem, bir şeriat yapar; onu çatışma karanlığından kurtararak uyuşma ve barışma aydınlığına kavuşturur. Çünkü İslâm'ın benimsemeye çağırdığı ve yasallaştırdığı bir tutumun, bir ilkenin parçaları ve uzantıları arasında

çelişme ve çatışma olmaz. Bunların hepsi tevhide dayalı olmakta ortaktırlar ve hepsi hakka bağlılık ilkesinde birleşirler. Bunun sonucu olarak bu durumda bütün hükümler genel, sürekli ve

değişmez olurlar, bu hükümlerde sapma, tutarsızlık ve uyuşmazlık görülmez.

31- Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi (küçük günahlarınızı) bağışlarız ve sizi şerefli ve güzel bir yere sokarız.

AYETİN AÇIKLAMASI

"Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi bağışlarız." Ayetin orijinalinde geçen "tectenibû=kaçınırsanız" kelimesi, "ictinab", o da "cenb" kökünden gelir. "Cenb" insan vücudunun yan kısmı demektir. İstiare yolu ile bundan fiil yapılmıştır. Çünkü insan bir şeyi isteyince yüzü ve vücudunun ön kısmı ile ona döner. Buna karşılık bir şeyi istemeyip terk edince, ona yanını çevirir ve böylece ondan uzaklaşır.

Dolayısıyla "ic-tinab" terk etmek demektir. Râgıp el-İsfahanî, "Bu kelime terk etmekten daha güçlü bir anlam taşır." diyor. Bunun sebebi kelimenin istiare yolu ile türetilmiş olmasıdır. "Canib=taraf", "Cenibe=güdülen, yanda giden" ve "ecnebi=yabancı" kelimeleri de bu kökten gelir.

Yine ayetin orijinalinde geçen "nukeffir=örteriz" kelimesi "tekfir", o da "küfr" kökünden türemiş ve anlamı "örtmek"tir. Kur'an'da genellikle günahların affedilmesi anlamında kullanılır.

Yine ayette geçen "kebair=büyükler" kelimesi, "kebîre" kelimesinin çoğuludur; aynen "measi=günahlar" vb. sıfatlar gibi isim yerine kullanılan bir sıfattır. Büyüklük anlam olarak izafî (=göreceli, nispi) bir kavramdır ve bir küçük şey ile karşılaştırılarak ortaya çıkar. Bu gerçekten hareket edilerek, "Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden" ifadesinden, yasaklanan günahlar içinde küçük günahların da olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre bu ayetten iki sonuç çıkıyor:

Birincisi: Günahlar küçük veya büyük olarak ikiye ayrılır.

İkincisi: Ayetin orijinalinde geçen "seyyat=kötülükler" kelimesi, karşılıklılık ilişkisine bağlı olarak küçük günahlar anlamına gelir.

Evet. İsyan ve azgınlık, mahlukun yüce Allah karşısındaki zayıflığı göz önüne alındığında, nasıl olursa olsun büyük bir olay ve önemli bir iştir. Yalnız bu değerlendirmede, karşılaştırma bir günahla başka bir günah arasında değil, insan ile onun Rabbi arasında yapılıyor. Böyle olunca,

bir bakış açısına göre her günahın büyük olması ile başka bir bakış açısına göre bazı günahların küçük olmaları arasında çelişki yoktur.

Bir günahın büyük oluşu onunla ilgili yasaklamanın önemlilik derecesi ile ortaya çıkar. Bu da diğer günaha ilişkin yasaklama ile karşılaştırılarak anlaşılır. Ayetteki "size yasak edilen" ifadesinde bu noktaya yönelik işaret veya delâlet olduğu söylenebilir. Yasaklamanın önemlilik derecesi ise, onunla ilgili hitabın ısrarlı ve şiddet yüklü oluşu veya cehennem azabı ve başka ceza tehdidine bağlanması ile anlaşılır.

"Sizi şerefli ve güzel bir yere sokarız." Ayetin orijinalinde geçen "mudhalen=yer" kelimesi ism-i mekândır. Burada ondan cennet veya yüce Allah'a yakınlık makamı kastediliyor ki, bu ikisi de sonuçta aynı kapıya çıkar.

Büyük ve Küçük Günahlar ve Günahların Bağışlanması Üzerine

"Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi (küçük günahlarınızı) bağışlarız..." ayetinin günahların büyük ve küçük olarak ikiye ayrıldığına delâlet ettiği şüphesizdir, ki ayette küçük günahlar, "kötülükler" olarak adlandırılmıştır. Şu ayet de içerik bakımından bu ayetle aynıdır:

"Kitap (insanların amel defterleri) ortaya konmuştur. Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. Bir yandan da: 'Vay hâlimize! Bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş.' derler." (Kehf, 49) Çünkü günahkârların amel defterinin içeriğinden duydukları korku, küçük ve büyük kelimelerinden maksadın küçük ve büyük günahlar olduğunu gösterir.

"Seyyie=kötülük" kelimesi içerik ve sahip olduğu yapı açısından acı ve üzüntü yüklü olay veya davranış demektir. Bu yüzden kimi zaman meydana gelmeleri insanı üzen olaylar ve musibetler anlamında kullanılır. Şu ayetlerde olduğu gibi: "Başına gelen kötülük (musibet) ise nefsindendir." (Nisâ, 79) "(Müşrikler) senden iyilikten önce kötülüğü (azabı) çabucak istiyorlar." (Ra'd, 6)

Kimi zaman da günahların sonuçları, dünya ve ahirete ilişkin dış etkileri anlamında kullanılır. Şu ayetlerde olduğu gibi: "Sonunda yaptıklarının cezası onlara ulaştı." (Nahl, 34) "Yaptıklarının kötü sonuçları başlarına gelecektir." (Zümer, 51) Ancak bu anlam, gerçekte daha önceki anlama dönüşür. Kötülük kelimesi kimi yerde de günahın kendisi anlamına gelir. Şu ayette olduğu gibi:

"Kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür." (Şûrâ, 40)

Günah anlamına gelen kötülük hem büyük, hem de küçük günahlar için kullanılır. Şu ayette olduğu gibi: "Yoksa kötülükler işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini iman edip iyi işler yapan kimseler ile bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar." (Câsiye, 21) Bu anlama gelen daha birçok ayet vardır.

Kötülük kelimesi bazen de küçük günahlar anlamında kullanılır. Bunun örneği incelemekte olduğumuz "Eğer size yasak edilen günah-ların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi (küçük günahlarınızı) bağışlarız." ayetidir. Çünkü büyük günahlardan kaçınıldığı farz edildiği takdirde geriye küçük günahlardan başka kötülük kalmaz. Kısacası, bu ayetin günahların kendileri arasındaki karşılaştırmaya dayalı olarak iki gruba ayrıldıklarına delâlet ettiği şüphe edilmemesi gereken bir gerçektir.

Şüphe edilmemesi gereken bir başka gerçek de bu ayetin, Allah'ın lütfunu vurguladığıdır. Çünkü bu ayet ince bir ilâhî ilgi ile müminlere, bazı günahlardan uzak durdukları takdirde diğer bazı günahlarının affedileceğini, kötülüklerinin örtüleceğini duyuruyor. Bu nedenle ayetin verdiği mesaj, küçük günahlara ilişkin bir kışkırtma, bir özendirme değildir. Böyle düşünmek anlamsızdır. Çünkü ayet büyük günahları terk etmeye, şüpheyi yer vermeyecek kesin bir dille çağırıyor.

Oysa "nasıl olsa küçüktür" diye önem vermeyerek ve umursamayarak küçük günah işlemek, bu niteliği ile bir azgınlık ve Allah'ın emrine önem vermeme örneğine dönüşür ki, bu büyük günahların en büyüğüdür. Tersine bu ayet, kötülüklerin bilgisizliğe dayalı zaaf üzere yaratılan insan tarafından, cahilliğinin ve nefsinin kışkırtmasının etkisi ile her an işlenebilecekleri gerçeği göz önünde bulundurularak affedilecekleri vaadini veriyor.

Buna göre ayetin mesajı, günahların affedileceğini vadeden tövbeye davet edici ayetlerle aynıdır. Meselâ şu ayet gibi: "De ki: Ey kendi nefislerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki o, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.

Rabbinize dönün..." (Zümer, 53-54) Şimdi "Bu ayet tövbe kapısını açarak ve tövbe müjdesi ile kalpleri rahatlatarak insanları günah işlemeye teşvik ediyor" demek nasıl doğru değilse,

incelediğimiz ayet için de böyle bir iddiada bulunmak aynı gerekçe ile yersiz olur. Tersine bu tür seslenişler ümitsiz kalplere ümit aşılıyarak onlara hayat verir.

Bu söylediklerimizden anlaşılıyor ki bu ayet, büyük günahların tanınmasını, hangileri olduğunun bilinmesini engellemiyor. Yani ayet, "Madem ki, büyük günahların neler olduğunu bilmiyorsunuz, o hâlde bu günahlara girmemek ve onları işlemenin sonuçları ile karşı karşıya kalmamak için bütün günahlardan sakınmak zorundasınız."

demek istemiyor. Böyle bir anlam ayetin içeriğinden uzaktır. Tersine ayetten an-laşılan şudur:

"Bu ayetin muhatapları büyük günahların neler olduğunu biliyorlar ve onlar hakkındaki yasaklamalardan bu mahvedici kötülükleri diğerlerinden ayırt ediyorlar."

En azından şöyle denebilir: "Bu ayet büyük günahları bilmeye ve tanımaya çağırıyor ki, yükümlüler onlardan sakınmaya gereken önemi versinler ve bunun yanı sıra diğer günahları da küçümsemeye kalkış-masınlar. Çünkü daha önce söylediğimiz gibi böyle bir küçümseme ve umursamazlık büyük günahlardan biridir."

Daha açıkçası, insan büyük günahların neler olduğunu bildiği takdirde, onları ayırt edip belirlediğinde, onların çiğnenmeleri hâlinde asla göz yumulmayacak yasaklar olduklarını bilmiş olur ve bunların affedilmesinin ancak kesin bir pişmanlıkla ve kararlı bir tövbe ile mümkün olduğunu göz ardı etmez. Bu bilginin kendisi ise, insanın uyanmasını ve günahlardan kaçınmasını gerektirir.

Şefaate gelince, o her ne kadar bir gerçek olsa da onunla ilgili olarak daha önce yaptığımız incelemelerde söylediğimiz gibi, o Allah'ın emrini hafife alanlara, tövbe ve pişmanlıkla alay edenlere fayda sağlamaz. Şefaate güvenerek günah işlemek ise yüce Allah'ın emrini hafife almak, onu umursamamaktır. Bu da şefaate imkânını kesinlikle ortadan kaldıran, helâk edici bir büyük günahtır.

Bu açıklamalarla daha önce değindiğimiz bir gerçek açıklık kazanmış olur. O gerçek şudur: Günahın büyüklüğü onunla ilgili ısrar ve tehdit şeklinde gerçekleşen yasaklamanın şiddetinden anlaşılır.

Şimdiye kadar söylediklerimizden, büyük günahlar hakkında ileri sürülen diğer görüşlerin

mahiyeti ve ne gibi bir duruma sahip oldukları ortaya çıkar. Bu görüşlerin sayısı çoktur. Onların bazıları şunlardan ibarettir:

1- Büyük günahlar, Allah'ın ahirette onlarla ilgili azaplarını ilan ettiği ve dünyada da haklarında had cezası belirlediği günahlardır.

Bu görüşe yapılacak itirazımız şudur: Bilindiği gibi küçük bir günahı tekrar tekrar işlemenin kendisi de büyük günahlardandır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Tövbe etmekle büyük günah, tekrar tekrar işlemekle küçük günah olmaz." Bu hadis Sünnî [1] ve Şîî kanallardan [2] nakledilen sahih bir hadistir. Oysa şeriat tekrar tekrar küçük günah işleme suçu için herhangi bir had cezası belirlemiş değildir.

Kâfırları dost edinmek ve faizcilik de Kur'an'da yasaklanan en büyük günahlardandırlar; ama onlara ilişkin bir had cezası belirlenmemiştir.

2- Büyük günah, yüce Allah'ın Kur'an'da cehennem ateşi ile cezalandıracağını ilan ettiği günahlardır. Bu görüşü savunanların bazıları Kur'an'a sünneti de ekliyorlar.

Bu görüşe yönelik itirazımız şudur: Bunun tersinin genel hüküm olduğuna ilişkin bir delil yoktur. Yani Kur'an'da veya Kur'an ile sünnette cehennem ile cezalandırılacağı ilan edilmeyen her günahın küçük günah olduğunu söyleyemeyiz.

3- Büyük günah, dini hafife alma, onu umursamama mesajı veren her günahdır. Bu görüş İmam-ul Haremeyn tarafından ileri sürülmüş ve Fahr-i Razî tarafından da onaylanmıştır.

Bu görüşe yönelik itirazımız şudur: Bu tutum haddi aşma ve ölçüleri çiğneme göstergesidir ki, o da büyük günahlardandır. Ama böyle bir yaklaşımla yapılmamış bile olsalar, aslında büyük olan günahlar vardır. Yetim malı yemek, evlenilmesi yasak kadınlarla zina yapmak ve gerekçesiz olarak bir mümini öldürmek gibi.

4- Büyük günah, sonradan eklenen arızî bir nitelik gerekçesi ile değil de kendi öz nitelik yüzünden yasaklanan kötülüktür. Bu görüş bir önceki görüşün mukabili gibidir.

Buna karşı itirazımız şudur: Haddi aşmak ve Allah'ın emrini hafife almak gibi tutumlar her ne kadar arızî niteliklerdir; ama yine de büyük günahlardandır ve bu sıfatlar bir günaha eklendiklerinde, onunla birleştiklerinde o günah helâk edici büyük günahlardan biri olmaktadır.

5- Büyük günahlar, Nisâ suresinin başlangıcından otuzuncu ayetinin sonuna kadar değinilmiş olan günahlardır. Bu görüşü savunan sanki şunu kastediyor: "Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden kaçınırsanız..."ayetinde ifade edilen büyük günahlarla, bu surenin daha önceki ayetlerinde açıklanan akrabalık ilişkilerini kesmek, yetim malı yemek, zina etmek gibi günahlara işaret ediliyor.

Buna yönelik itirazımız ise, bu görüşün ayetin mutlak ifadesi ile bağdaşmayacağı şeklindedir. 6- Allah tarafından yasaklanan her kötülük büyük günahdır. İbn-i Abbas tarafından savunulduğu ileri sürülen bu görüş, öyle sanıyorum ki Allah'a karşı çıkmamanın önemli bir günah olduğu gerçeğine dayanıyor.

Bu görüşe karşı şu itirazı ileri sürüyoruz: Daha önce söylediğimiz gibi günahların küçük ve büyük diye ikiye ayrılması günahların birbirleri ile karşılaştırılması ile oluyor. Bu görüş ise, bir kul olan insanın tutumu ile bütün varlıkların Rabbi olan Allah'ı karşılaştırmayı dayanak noktası olarak alıyor.

"Kebaire ma...=eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden..." ifadesindeki izafetin (=tamlamanın) açıklama amacı taşıdığını sanan bazı kimselerin bu görüşe yakınlık göstermeleri mümkündür. Fakat ayetteki izafeti bu anlamda kabul etmek doğru değildir. Çünkü o zaman ayetin anlamı, "Eğer bütün günahlardan kaçınırsanız, günahlarınızı bağışlarız." şeklinde olur. Oysa eğer bütün günahlardan kaçınılırsa, ortada affedilecek herhangi bir kötülük kalmaz.

Eğer bu ifadeden ayetin inişinden önce müminler tarafından o güne kadar işlenen günahların affedileceği kastedildiği ileri sürülürse, o zaman bu ayet sadece inişi sırasında yaşayan bazı kimseleri ilgilendirmiş olur ki, bu da ayetin görünürdeki genel üslûbu ile bağdaşmaz. Bununla birlikte genelliği üzerinde durulursa,

o zaman ayetin anlamı şöyle olur: "Eğer siz bütün günahlardan kaçınmaya karar verir de fiilen onlardan kaçınırsanız, sizin daha önceki günahlarınızı affederiz." Bu, örneği çok az olan veya hiç olmayan nadir bir durumdur. Bu yüzden ayetin genelliğini bu değerlendirmeye yorumlamak doğru değildir. Çünkü yüce Allah'ın özel koruması altında olanlar dışında kalan insanlar günden güne hatadan salim olamazlar. Buna iyice dikkat ediniz.

7- Küçük günah, cezası sahibinin sevaplarından az olan günahdır. Büyük günah da cezası

sahibinin sevaplarından çok olan günahtır. Bu görüşün Mutezile mezhebi tarafından savunuldu u söylenmiştir.

Bu g r    karşısında söylenecek söz şudur: Bu g r    ne bu ayet, ne de başka bir ayet delâlet etmiyor. Evet günahların sevaplar karşısında silinebilece i Kur'an ayetleri ile sabit olan bir gerçektir; fakat bu bütün günahlar için değil belli olmayan bazı günahlar için geçerlidir. İster bu işlem Mutezile mezhebinin savunduğu g r    şeklinde olsun,

ister öyle olmasın. Bu tefsir kitabının ikinci cildinde sevapların günah-la yok olmasının anlamı geniş bir şekilde incelenmi ti.

Bu görüşün savunucuları, büyük günahlardan ka ınıldı ı takdirde k  k günahların Allah tarafından affedilmesinin gerekli olacağını, k  k günah sahiplerini sorumlu tutmanın güzel olmayacağını ileri sürmüşlerdir ki, bu ayetin buna da delâlet etmediği kesindir.

8- K  kl k ve büyüklük iki itibar  sıfat olup, her günaha arızî olarak eklenebilirler. İnsanın Allah'ın emrini hafife alarak veya alaya alarak ya da umursamayarak i ledi i her günah büyüktür. Fakat eğer aynı günah   keye kapılarak, korkuya yenilerek veya  ehvetin baskısı altında kalarak i lenirse, büyük günahlardan kaçınmak şartı ile affa uğrayacak k  k bir günah olur.

Sözü edilen bu ek sıfatlar, inatçılık ve Allah'a karşı gelme başlıkları altında toplanabilecek sıfatlar oldukları için bu g r    şöyle özetlemek mümkündür: Dince yasaklanan her türlü kötülük eğer inatla ve Allah'ın emrini bile bile  i neyerek i lenirse, o günah büyük olur. Aksi takdirde işlenecek her günah, inattan ve Allah'ın emrini bile bile  i nemekten kaçınılması şartı ile affa uğrayacak bir k  k günahtır.

Bu görüşün savunucularından biri şöyle diyor: "Her kötülükte, Al-lah'ın ilan ettiği her yasaklamada, bir veya birkaç büyük günah ya da bir veya birkaç k  k günah vardır. Her g nahtaki en büyük günah yasağı ve emri umursamamak, yükümlülüğü  nemsememektir. Günahı tekrar tekrar işlemek de bu kategoriye girer.

Çünkü tekrarcasına bir günahı işleyen kimsenin, emri ve yasağı önemsemesi, umursaması söz konusu o-lamaz. Nitekim yüce Allah: 'Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden kaçınırsanız (yani size yasaklanan her büyük günah ve kötülükten kaçınırsanız), sizin

kötülüklerinizi bağışlarız.' (Yani günahlarınızın küçüklerini affeder, onlardan sizi sorguya çekmeyiz.) buyuruyor."

Bu görüşte şu tutarsızlık vardır: Herhangi bir günahın Allah'a karşı gelinerek yapılmasının onu büyük günah hâline getirmesi, büyüklüğün ölçüsünü sadece bu anlayışla sınırlı görmeyi gerektirmez. Aksi takdirde bu arızî sıfatların hiçbirini üzerinde taşımayan bazı günahların sırf kendi nitelikleri yüzünden büyük günah sayılmamaları gibi bir durum ortaya çıkar. Oysa yabancı bir kadına bakmaya nispetle akraba ile zina yapmak,

bir kişiyi dövmeye nispetle onu gerekçesiz olarak öldürmek ister sözü edilen arızî sıfatları taşıyınlar, ister taşımasınlar iki büyük günahırlar. Evet, işlenen günaha söz konusu arızî ve helâk edici sıfatlar eklendikçe, bu sıfatlara bağlı olarak yasaklama şiddetlenir ve günah daha da büyük olur.

Buna göre nefsin arzusuna kapılarak, şehvete yenilerek ve cahillik yüzünden yapılan bir zina, bu günahın ağırlığını umursamayarak ve onu mubah sayarak yapılan zina gibi değildir. Şu da var ki, "Eğer her günahın büyüğünden kaçınırsanız, sizin yaptığınız o günahın küçüğünü affederiz." şeklindeki bir anlam seviyesiz bir anlamdır. "Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi bağışlarız." ayetinin içeriği ile söz akışının ahengi bakımından bağdaşmaz. Bu açıktır; kelam üslûpları ile azıcık ünsiyeti olan herkes bunu fark eder.

9- Bu görüşlerden biri de Gazalî'den nakledilen [3] ve bu konudaki görüşleri bir araya getirdiği izlenimini veren şu görüştür: "Günahlar birbirlerine nispetle büyük ve küçük diye ikiye ayrılırlar. Yabancı bir kadına bakmaya nispetle evlenilmesi yasak olan iffetli bir kadınla zina yapmak gibi. Gerçi bazı günahlar, helâk edici bazı sıfatların eklenmesi ile büyük hâle gelirler. Örneğin küçük bir günahı işlemek, her ne kadar aslında büyük olmayan bir günahıdır; ama tekrar tekrar işlemek gibi bir sıfatın ona eklenmesiyle büyük olur."

"Bu söylenenlerden ortaya çıkıyor ki, günahlar birbirleri ile karşılaştırıldıklarında, yapılan kötülüğün kendisine ve eylemin cürümüne göre küçük ve büyük diye ikiye ayrılırlar. Sonra bu günahlar, onlardan doğan sonuçların ve meydana gelen vebalin sevapları yok etme hususunda bıraktıkları etki bakımından da ikiye ayrılırlar. Şöyle ki, eğer günahlar sevaplara galip gelerek onlardan fazla olursa, sevapların silinmesine,

yok olmasına ve eğer az olursa, sevapların eksilmesine yol açarlar. Dolayısıyla bu durumda kendilerine denk miktardaki sevapların yok olması ile yok olurlar. Çünkü her itaatin insanın nefsi ve vicdanı üzerinde güzel bir etkisi olur. Bu etki o vicdanın makamının yükselmesini, Allah'tan uzaklık pisliğinden arınmasını ve cahillik karanlığından kurtulmasını gerektirir. Tıpkı bunun gibi her günahın da insanın nefsi üzerinde kötü bir etkisi olur. Bu etki de az önce söylediğimizin tersi olan sonuçları doğurur. Yani nefsin seviyesini aşağılara indirir, onu Allah'tan uzak kalmanın çukuruna ve cahilliğin karanlığına düşürür."

"Yaptığı ibadet ve itaat sayesinde nefsi için belli ölçüde nur ve temizlik hazırlamış olan insan bir miktar günah işlediği zaman, bu günahın karanlığı ile ibadetin nuru mutlaka birbiri ile çatışacaktır. Eğer bu çatışmada günahın karanlığı ve kötülüğün vebali ibadetin nurunu yenir, ona karşı üstün gelirse, ibadetin nurunu giderir ve sevapları yok eder. İşte bu durumda o günah büyük günah olur. Yok, eğer ibadet kendisinde bulunan nur,

saflık ve temizlik ile günahlara galip gelirse, cahilliğin karanlığını ve günahın kirini giderir. Yalnız bu giderme sırasında günahın karanlığına denk miktardaki ibadet nuru da kaybolur. Fakat ibadetin geride kalan nuru ve saflığı nefsi aydınlatmaya ve arındırmaya devam eder. İşte günahlar ile sevapların birbirlerini yok etmelerinin anlamı budur. Bu, küçük günahların affedilmesinin ve kötülüklerin örtülmesinin anlamının ta kendisidir. İşte bu tür günahlar, küçük günahlardır."

"Bir de kötülüklerin ve iyiliklerin cezaları ve sevapları bakımından denk olmaları şıkkı var. Akıl, ilk bakışta bunu muhtemel görebilir. Bu şık, insanın günahsız ve sevapsız bir boş sayfa gibi farz edilmesinin, nefsinin hem karanlıktan ve hem de nurdan pay almamış olmasının varsayılmasının mümkün olmasını gerektirir. Fakat, "(İnananların) bir bölümü cennette ve bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir." (Şûrâ, 7) ayeti bu şıkkı geçersiz kılmaktadır." Gazalî'nin sözlerinden özetle aktardığımız alıntı burada sona erdi.

Fahr-i Razî bu görüşü, kendisine göre batıl olan Mutezile mezhebinin ilkelerine dayandığı gerekçesi ile reddetmiştir. Fakat el-Menar tefsirinin sahibi, kendi tefsirinde Razî'ye şiddetle karşı çıkarak şöyle diyor:

"Eğer günahların kendilerinin küçük ve büyük diye ikiye ayrılımları Kur'an'da açık bir şekilde yer alsaydı İbn-i Abbas'ın bu ayrıma karşı çıkması mantığa sığar mıydı? Hayır, sığmazdı. Hatta

Abdurrezzak'ın rivayetine göre İbn-i Abbas'a, 'Büyük günahlar yedi tane midir?' diye sorulduğunda, 'Onlar yetmiş taneye daha yakındır.' karşılığını veriyor. Said b. Cubeyr ise bu cevabın, 'Onlar yedi yüz taneye daha yakındır.' şeklinde olduğunu nakletmiştir. Ama günahların küçük ve büyük diye ikiye ayrılmasına karşı çıkan görüş, Eş'arî mezhebine nispet verilmiştir."

"Galiba onların arasından bu görüşü savunanlar, mezkur sözleri tevil etme yolu ile de olsa Mutezile mezhebinin görüşüne karşı çıkmak istemişlerdir. Bu gayret İbn-i Fevrek'in sözlerinden anlaşılıyor. Bu zat Eş'arîlerin görüşlerini düzelterek şöyle demiştir: "Allah'a karşı işlenen günahların hepsi büyük günahdır.

Yalnız bazılarını küçük ve bazılarını büyük denmiş olması, göreceli (izafî) bir adlandırmadır. [4] Mutezile mezhebi ise günahların küçük ve büyük diye ikiye ayrıldığını söylüyor; fakat bu görüş doğru değildir." İbn-i Fevrek daha sonra bu sözlerinin devamında tefsirini yaptığımız ayeti, anlamına uzak düşecek biçimde tevil etmiştir."

"Acaba sırf Mutezile mezhebine, hem de doğru görüşleri hakkında bile olsa, karşı çıkmak için ayetler ve hadisler tevil edilebilir mi?! Bu, garipsenecek bir durum değildir. Çünkü mezhep taassubu birçok zeki ilim adamını, zekâlarının kendilerine ve ümmetlerine yarar sağlamasından alıkoymuştur. Bu taassup, o ilim adamlarının eserlerinin gerçeği araştırmayı engelleyen tartışmalarla dolmasına yol açarak Müslümanlar için fitne kaynağı olmalarına sebep olmuştur.

Nitekim Razi'nin, Gazalî'den yaptığı aktarmaları ve taassup sonucu onun sözlerini nasıl reddettiğini, ona bu konuda verdiği cevabı aşağıda göreceksiniz. Halbuki Razî nerede, Gazalî nerede? Muaviye nerede, Hz. Ali (a.s) nerede?" el-Menar tefsirinden yapılan alıntı burada sona erdi. el-Menar'ın yazarı daha sonra bu sözlerini, Gazalî'den ve Razi'den yaptığımız nakillere değinerek bağlıyor.

Fakat bize göre, Gazalî'nin görüşleri her ne kadar genel olarak yerinde ise de şu bakımlardan tutarsız ve yanılgılıdır:

Birinci tutarsızlık: Gazalî'nin sevapların ve cezaların birbirlerini götürmesi, galip gelen tarafın diğerini yok etmesi yolu ile günahların küçük ve büyük diye ikiye ayrıldığı yolundaki görüşü, sözlerinin başında yaptığı ve günahların kendi niteliklerine ve cürümlerine dayanılarak ikiye ayrılmalarını öngören görüşü ile her zaman uyuşmuyor.

Çünkü özü itibarı ile büyük olduğu kesin olarak bilinen birçok günahın, bu günahları işleyen kimsenin çok sayıdaki sevabı ile karşılaşılarak yok olmaları ve sevapların onlara galip gelmeleri mümkündür. [Bu ise açık bir çelişkidir.

Çünkü Gazalî'nin görüşüne göre büyük günah olduğu kesin olarak bilinen bir eylemin bu durumda küçük bir günah kısmına girmesi gerekir.] Yine buna karşılık küçük bir günahın insan nefsinde kalan daha az ve daha küçük bir sevap birikimi ile karşılaşılabileceği de farz edilebilir. [Dolayısıyla küçük bir günah,

kendisinden daha az olan sevabı yok eder ve büyük günah kısmına girer.] Böylece bu iki ayrı kritere göre yapılmış ayırıma dayanan küçük ve büyük günahlar farklı kategoride yer alabilirler. Yani bir günah birinci ayırıma göre küçükken ikinci ayırıma göre büyük olabilir. Bazı günahlarda da bunun tersi olabilir. Sonuç olarak bu iki ayırım arasında uyum ve örtüşme yoktur.

İkinci tutarsızlık: Gerçi günahlar ile sevapların sonuçları arasında çatışma olduğu belirli oranda sabittir; fakat bu durum Kur'an ve sünnet kaynaklı dinî deliller yolu ile genel olarak asla ispatlanmış değildir. Kur'an ve sünnet kaynaklı hangi delil, genel anlamda günahların cezaları ile ibadetlerin sevaplarının birbirlerini götürüp karşılıklı yok olmaya yol açacaklarını kesin olarak kanıtlıyor?

Gazalî'nin nefsin nurlu ve yüce hâlleri ile karanlık ve alçak hâlleri hakkında yaptığı ayrıntılı incelemede de durum aynen böyledir. Bu hâllerde de eğer çoğunlukla çatışma ve birbirini götürüp karşılıklı yok olma varsa da bu her zaman ve genel olarak böyle değildir. Çünkü kimi zaman fazilet ile rezillik her ikisi de kendi yerlerinde kalır ve bu kalıcılıkta uzlaşmaları olur. O zaman insan nefsi sanki bir bölümü fazilete ait ve öbür bölümü rezilliğe ait olmak üzere ikiye ayrılır.

Böyle durumlarda bakarsın ki, bir Müslüman adam faiz yer, başkalarının malını yutmaktan geri kalmaz, malını yediği mazlumin yardım isteğine kulak vermez; fakat farz namazları kılmakta gayretli olur, huşu konusunda titizlik gösterir. Başka bir Müslüman da kan dökmekten, onun-
bunun ırzına geçmekten çekinmez, toplumun huzurunu bozmaktan geri durmaz; fakat ibadetler ve sadakalar konusuna tam bir ihlâsla sarılır.

Günümüzün psikologları bu duruma kişiliklerin eşleşmesi (çifte kişilik) adını verirler. Bu durum

birden çok kişiliğin ortaya çıkıp birbiri ile çatışmasından sonra görülür. Bu da şöyle olur: İnsandaki farklı nefsanî eğilimler ilk başta daima birbirleri ile çatışırlar, zıtlasma ve çekişme yolu ile birbirlerine karşı başkaldırırlar. İnsan bu yüzden sürekli iç sıkıntı çeker.

Fakat sonunda [her iki eğilimin tekrarlanmasıyla] meleke hâline gelirler ve böylece insanın nefsine yerleşirler. [Durum böyle olunca artık aralarında zıtlasma ve çatışma söz konusu olmaz, sonuçta] birbirleriyle uzlaşır, eşleşir ve uyuma geçerler. O zaman insanda oluşan bu iki şahsiyetten biri ortaya çıkınca öbürü saklanır ve ortaya çıkan eğilimin ayaklanarak avının üzerine çullanmasına göz yumar. Az önce verdiğimiz örneklerde görüldüğü gibi.

Üçüncü tutarsızlık: Bu görüşe göre küçük günahların affedilmesinde, büyük günahlardan kaçınmanın rolünün hiçe sayılması gerekir. Çünkü bir adam düşünelim büyük günah işlemiyor; fakat bu günah işlememe, nefsinin temayülüne ve günahı işlemeye gücü yetmesine rağmen onu yapmaktan kaçındığı için değildir.

Tersine o günahı yapmaya gücü yetmediği için onu yapamıyor. Bu kimsenin işlediği iyiliklerin sevabı, günahlarının cezasından fazla olması hasebiyle günahları ister istemez yok olup gider.

Bu da günahların affedilmesi demektir. Buna binaen bu durumda artık büyük günahlardan kaçınmanın önemli bir rolü olmamış olur.

Gazalî, İhya-ul Ulum adlı eserinde şöyle diyor: "Eğer kişinin gücü ve iradesi varken büyük günahlardan kaçınırsa, ancak o zaman bu kaçınması küçük günahlarını affettirir. Tıpkı şunun gibi: Adam bir kadını elde etmiş; istese ırzına geçebilir. Fakat nefsinin zinadan alıkoymuyor ve sadece kadına bakmakla veya dokunmakla yetiniyor.

Bu adamın gösterdiği gayretle kendisini zinadan alıkoymasının kalbini nurlandırma-daki etkisi, o kadına bakmanın kalbinde meydana getireceği karanlıktan daha baskındır. İşte küçük günahları affettirmenin anlamı budur."

"Ama eğer adam iktidarsızsa veya zina yapmaması, zorunlu bir acizlikten ileri geliyorsa veya zina yapma gücünde olmakla birlikte ahi-ret korkusu ile bundan vazgeçmiş ise, bu durum kesinlikle günahları affettirmeye elverişli olmaz. Yine birini düşünelim ki, canı içki içmek istemiyor. Mubah bile olsa içmeyecek.

Böyle biri eğer içki öncesinde işlenmesi âdet olan şarkı ve saz dinlemek gibi küçük günahları işlemişse, içki içmemesi yüzünden bu küçük günahları affedilmez. Evet bir adam düşünelim ki, içki içmeyi ve saz dinlemeyi canı istiyor; fakat gayret göstererek kendini içkiden uzak tutuyor,

buna karşılık nefsinin saz dinleme isteğine engel olmuyor. Bu durumda o kimsenin içki içmemek için gösterdiği gayret, nefsiyle ettiği cihat, saz dinleme günahının kalbinde meydana getirdiği karanlığı giderebilir. Bunların hepsi ahiretle ilgili hükümlerdir." Gazalî'den naklettiğimiz alıntı burada sona erdi. (c.11, s.177)

Yine Gazalî başka bir yerde şöyle diyor: "Kalpte meydana gelen her karanlık, ancak o kötülüğün karşıtı ve zıttı olan bir iyiliğin meydana getireceği nur sayesinde ortadan kalkabilir. Birbirlerinin karşıtı olan zıtlarda ise hiç kuşkusuz bir nevi uyumluluk söz konusudur. Bundan dolayı her kötülük sadece aynı cinsten bir iyilikle yok edilmelidir. Böylece o iyilik, yapılan kötülüğün karşıtı olur. Çünkü beyaz [ancak onun kendi

cinsinden olan] siyahla giderilir; sıcaklık veya soğuklukla değil. Bu aşamalı şekilde hareket edip nuru icat etme yöntemi, günahları silme yolunda izlenilen en ince ve dakik yöntemdir. Çünkü bu yola ümit bağlamak [ve günahları bu şekilde yok etmek], bir tür ibadete devam etmekten daha doğru ve güvenilirdir. Gerçi yalnız bir tür ibadete devam etmek de günahları yok etmede etkilidir." Gazalî'den yapılan alıntı burada son buldu. (c.11, s.200)

Görüldüğü gibi Gazalî'den yaptığımız bu alıntılar, kötülükleri (küçük günahları) yok eden faktörün, büyük günahlardan uzak durmak, onlardan kaçınmak olduğuna delâlet ediyor. Oysa yukarda aktardığımız görüşüne göre bu, gerekli değildir.

Bu konuda ayetlere dayanılarak söylenebilecek olan geniş kapsam-lı söz şudur:

İyilikler ile kötülükler genel anlamda birbirlerini yok ederler. Fakat her iyiliğin her kötülük üzerinde veya her kötülüğün her iyilik üzerinde, onu eksilterek veyahut tamamıyla yok ederek etkili olduğu iddiası, herhangi bir delile dayanmıyor. Sevap ve ceza ile ilgili Kur'anî gerçekleri anlama konusunda iyi bir yardımcı olan insanın ahlâkî ve nefsanî durumlarını göz önünde bulundurmak, bizim bu sözümüze delildir.

Büyük ve küçük günahlara gelince, daha önce söylediğimiz gibi tefsirini yapmakta olduğumuz bu ayetten anlaşıldığına göre, bunların büyüklüğü ve küçüklüğü birbirleri ile karşılaştırılarak

ortaya çıkar. Yabancı bir kadına bakmaya göre öldürülmesi haram olan birini öldürmek veya nefsin arzusuna uyarak içki içmeye göre içki içmeyi helâl sayarak içki içmek gibi. İşte bu karşılaştırmaya göre bazı günahlar küçük ve diğer bazıları büyüktür. Ancak bu ayırımın, günahlarla sevapların birbirlerini götürme ve tamamen yok etme meselesi ile hiçbir bağlantısı yoktur.

Bunların yanı sıra ayetten anlaşılan bir diğer husus da şudur: Yüce Allah, büyük günahlardan kaçınanların önceki ve sonraki bütün kötülüklerini, küçük günahlarını affedeceğini vaat ediyor. Ayetin mutlak ifadesinden anlaşılan budur. Diğer taraftan bu da bilinen bir gerçektir ki, böyle bir kaçınmadan anlaşılan şudur: Her mümin elinden geldiğince büyük günahlardan kaçınmalı ve yapma imkânına sahip olduğu günahlardan uzak durmalıdır.

Çünkü ancak böylesine bir uzak durmaya "günahtan kaçınma" denir. Yoksa dünyada varolan büyük günahların bütününden kaçınarak uzak durması söz konusu değildir. Çünkü büyük günahların listesini üstün körü bir şekilde gözden geçiren bir kimse, bu günahların tümüne eğilim gösteren ve onların hepsini yapmaya gücü yeten bir insanın dünyada bulunmayacağından veya bulunsa bile yok denecek derecede ender olacağından şüphe etmez. Ayeti bu basitliğe indirmeye sağduyu razı olmaz.

Buna göre ayetin anlamı şudur: Kim ki, yapabileceği ve canının çektiği büyük günahlardan kaçınır ve bu günahlar kendisinden kaçınma imkânına sahip olduğu günahlar türünden olursa, Allah onun küçük günahlarını örter, affeder. Bu küçük günahlar ister kaçındığı büyük günahlarla aynı türden olsun, ister olmasın fark etmez.

Acaba bu küçük günahların affı, doğrudan doğruya büyük günahlardan kaçınmanın bir sonucu mudur? Yani büyük günahlardan kaçınmak, başlı başına küçük günahları affettiren bir ibadet midir? Nitekim tövbe etmek böyledir. Yoksa insan büyük günah işlemeyince, Allah onu küçük günahlar ve iyi ameller ile baş başa mı bırakır? Yani küçük günahları gideren gerçekte iyi ameller midir? Nitekim yüce Allah, "İyilikler, kötülükleri giderir."

(Hûd, 144) buyuruyor. Acaba bu ikisinden hangisi denebilir? "Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi (küçük günahlarınızı) bağışlarız." ayetinden anlaşıldığına göre kaçınmanın affettirmede rolü vardır. Aksi hâlde Hûd suresinde yer alan, "İyilikler kötülükleri giderir." ayeti gibi bir şart cümlesine yer vermeye gerek duyulmaksızın

burada da "itaatler küçük günahları affettirir" diye ifade edilmesi veya "yüce Allah, ne olursa olsunlar küçük günahları affeder" şeklinde bildirmesi daha uygun olurdu.

Bir günahın büyük olduğu ise, o günahla ilgili yasağın şiddeti veya cehennem ya da cehennem ateşine yakın başka bir ceza ile cezalandırılacağını ilan edilmesi ile bilinir. Bu tehditler ister Kur'an'da yer alsın, isterse sünnette fark etmez. Çünkü bu konuda sınırlama getirmek [yani Kur'an'la sınırlamak] hiçbir delile dayanmamaktadır.

Ayetin Hadisler Işığında Açıklaması

el-Kâfi'de yer aldığına göre İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Büyük günahlar, Allah'ın cehennem ateşi ile cezalandıracağını gerekli kıldığı günahlardır." (c.2, s.276, h:1)

Men lâ Yahzuruh-ul Fakih ve Tefsir-ul Ayyâşî adlı eserlerde İmam Bâkır'dan (a.s) şöyle nakledilmiştir: "Büyük günahlar, Allah'ın cehennem ateşi ile tehdit ettiği günahlardır." (el-Fakih, c.3, s.373, h:14, Tefsir-ul Ayyâşî, c.1, s.239, h:114)

Sevab-ul A'mal adlı eserde verilen bilgiye göre İmam Cafer Sadık şöyle buyuruyor:

"Allah'ın cehennem ateşi ile cezalandıracağını bildirdiği günahlardan kaçınan kimse eğer mümin ise, Allah onun küçük günahlarını affeder ve kendisini onurlu bir yere yerleştirir. Cehennem azabına çarpılmayı gerektiren yedi büyük günah şunlardır: Öldürülmesi haram olan bir insanı öldürmek, ana-babaya asi olmak, faiz yemek, Müslüman olduktan sonra kâfir olmak, iffetli bir kadına zina iftirası atmak, yetim malı yemek, savaş cephesinden kaçmak." (s.158, h:1)

Ben derim ki: Büyük günahların sayılarına ilişkin Şia ve Ehl-i Sünnet kanallı rivayetlerin sayısı çoktur. Bunların bazılarına yer vereceğiz. Yer vereceğimiz bu rivayetlerde şirk ve Allah'a ortak koşmak, yedi büyük günahın biri olarak sayılmıştır. Yalnız bu rivayette şirk yedi büyük günahın biri olarak yer almıyor. Şayet şirk büyük günahların en büyüğü olduğu için, İmam (a.s) bu günahı en büyük yedi günah listesine almamış olabilir. Nitekim İmamın, "...eğer mümin ise..." sözü bu hususa işaret etmektedir.

Mecma-ul Beyan tefsirinde verilen bilgiye göre Abdulazim b. Abdullah-il Hasanî, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'den (a.s), o da babası Ali b. Musa Rıza'dan (a.s) rivayet ettiğine göre İmam Musa Kazım şöyle buyurmuştur: "Amr b. Ubeyd-il Basrî, İmam Sadık'ın (a.s) yanına geldi. Selam verip oturduktan sonra, 'Onlar ki, büyük günahlardan ve çirkin şeylerden kaçınırlar.' (Şûrâ, 37) ayetini okudu ve sustu. İmam ona, 'Niçin sustun?'

diye sordu. Amr, 'Büyük günahları Allah'ın kitabından öğrenmek istiyorum.' dedi. Bunun üzerine İmam Sadık (a.s) şöyle dedi: Tabi ey Amr! [1-] Büyük günahların en büyüğü Allah'a şirk koşturmadır. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor: 'Allah, kendisine şirk koşturmayı affetmez.' [Nisâ, 48]'Kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar. Onun varacağı yer de cehennemdir.' [Mâide, 72]

[2-] Sonra Allah'ın rahmetinden ümit kesmek gelir. Çünkü yüce Allah: 'Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah'ın rahmetinden sadece kâfirler ümit keser.' [Yûsuf, 87] buyuruyor.

[3-] Sonra Allah'ın tuzağından emin olmak gelir. Çünkü yüce Allah: 'Hüsrana uğrayanlar dışında hiç kimse Allah'ın tuzağından emin olamaz.' [A'râf, 99] buyuruyor.

[4-] Büyük günahlardan biri de ana-babaya asi olmaktır. Çünkü yüce Allah, ana-babaya asi olan kimseyi 'bedbaht bir zorba' olarak nitelendirmiş ve şöyle buyurmuştur: 'Beni anneme saygılı kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı. Zorba ve kötülük düşkününü biri olmaktan uzak tuttu.' [Meryem, 32]

[5-] Büyük günahlardan biri de öldürülmesi haram olan bir insanı haksız yere öldürmektir. Çünkü yüce Allah, 'Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir.' [Nisâ, 93] buyuruyor.

[6-] Namuslu ve iffetli kadınlara zina iftirası atmak, zina isnadında bulunmak. Çünkü yüce Allah, 'Namuslu, hiçbir şeyden haberi olmayan mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünyada ve ahirette lânetlenmişlerdir ve onlar için çok büyük bir azap vardır.' [Nûr, 23] buyuruyor.

[7-] Yetimlerin malını yemek. Çünkü yüce Allah, 'Yetimlerin mal-larını haksızla yiyenler...' [Nisâ, 10] buyuruyor.

[8-] Savaştan kaçmak. Çünkü yüce Allah, 'Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya başka bir bölüğe ulaşma dışında o gün kim kâfirlere arka çevirirse, muhakkak ki o, Allah'ın gazabına uğramış olarak döner. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası ne kötü bir varılacak yerdir.' [Enfâl, 17] buyuruyor.

[9-] Faiz yemek. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor: 'Faiz yiyenler, ancak şeytan tarafından çarpılmış kimseler gibi ayağa kalkarlar.' [Bakara, 275] 'Eğer (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından açılan bir savaştan haberiniz olsun.' [Bakara, 279]

[10-] Büyücülük ve sihir. Çünkü yüce Allah, 'Oysa onlar büyü satın alanın ahirette hiçbir nasibi olmayacağını biliyorlardı.' [Bakara, 102] buyuruyor.

[11-] Zina etmek. Çünkü yüce Allah, 'Kim bunları yaparsa, günahı(nın cezasını) görür. Kıyamet günündeysen azabı kat kat arttırılır ve alçaltılmış olarak ebediyen azapta kalır.' [Furkan, 69] buyuruyor.

[12-] Yalan yere yemin etmek. Çünkü yüce Allah, 'Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedele satanların ahirette hiçbir (sevap) payı olmaz.' [Âl-i İmrân, 77] buyuruyor.

[13-] Ganimet mallarında yolsuzluk yapmak. Çünkü yüce Allah, 'Kim (ganimet mallarına) hıyanet ederse, kıyamet günü hıyanet ettiği şeyle gelir.' [Âl-i İmrân, 161] buyuruyor.

[14-] Farz olan zekâtı vermemek. Çünkü yüce Allah, 'O gün (biriktirdikleri altınlar ve gümüşler) cehennem ateşinde kızdırılacak ve onlarla alınları, yanları ve sırtları dağlanacak.' [Tevbe, 35] buyuruyor.

[15-] Yalancı şahitlik ve şahitlik yapmaktan kaçınmak. Çünkü yüce Allah, 'Kim şahitliği gizlerse, (bilsin ki) onun kalbi günahkârdır.' [Bakara, 283] buyuruyor.

[16-] İçki içmek. Çünkü yüce Allah onu putlara tapmakla denk saymıştır.

[17-] Bilerek namazı veya başka bir farzı terk etmek. Çünkü Peygamberimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur: 'Kim bilerek namazı terk ederse, Allah'ın ve Peygamberin zimmeti (güvencesi) dışında kalır.'

[18-19-] Ahdi bozmak (verdiği sözü tutmamak) ve akrabalık bağıını koparmak. Çünkü yüce Allah, 'Onlara (ahdi bozan ve akrabalık bağıını koparanlara...) lânet ve kötü bir yurt vardır.' [Ra'd, 25] buyuruyor.

İmam Musa Kâzım (a.s) devamla şöyle buyurdu: "Daha sonra Amr b. Ubeyd, hüngür hüngür ağlayarak İmam Sadık'ın (a.s) yanından ayrıldı ve ayrılırken de şöyle dedi: Kendi görüşüne dayanarak fetva verenler ile fazilette ve ilimde size rakip çıkanlar (sizinle tartışmaya kalkışanlar) helâk oldu." (c.2, s.84, Usûl-i Kâfî, c.2, s.285, h:24)

Ben derim ki: Buna yakın bir rivayet de Ehl-i Sünnet kanallarından İbn-i Abbas'a dayandırılarak nakledilmiştir. [5] Yukarıda zikrettiğimiz rivayetten iki sonuç çıkıyor:

1) Büyük günahlar, kesin ve şiddetli bir dille yasaklanan günahlardır. Bu yasaklamadaki kesinlik ise, ya ifadenin belirgin ve tekitli olmasından veya cehennem ateşi ile cezalandırılacağıının bildirilmesinden anlaşılır. Ayrıca bu yasaklama, Kur'an veya sünnet kaynaklı da olabilir. Nitekim İmam Sadık'ın (a.s) delil gösterme örneklerinde bu gerçek or-taya çıkıyor.

İmamın bu açıklamalarından "Büyük günahlar,

Allah'ın cehennem ateşi ile cezalandıracağını gerekli kıldığı günahlardır." şeklinde el-Kâ-fî'de yer alan hadis ile "Büyük günahlar, Allah'ın cehennem ateşi ile tehdit ettiği günahlardır." şeklindeki Men lâ Yahzuruh-ul Fakih'de ve Tefsir-ul Ayyâşî'de yer alan hadisin de ne anlama geldiği anlaşılıyor. Dolayısıyla cehennem ateşini gerekli kılmak veya cehennem ateşi ile tehdit etmek ifadeleri genel nitelikli olup, insanın gerek Kur'an'da gerekse Peygamberimizin (s.a.a) hadislerinde açıkça veya ima yolu ile belirtilen bu günahlar sayesinde cehennem ateşine atılacağını açıklamaktadırlar.

Bu konuda İbn-i Abbas'a dayandırılan rivayetin de böyle olduğunu sanıyorum. Yani İbn-i Abbas da bu günahların cehennem ateşi ile tehdit edilmesinden, Kur'an'da veya hadiste bu yolda bir açık ifadenin veya imânın bulunmasını kastetmiş olmalıdır. Nitekim İbn-i Abbas'ın Ta-berî tefsirinde yer alan "Büyük günahlar, yüce Allah'ın cehennemle, gazapla, lânetle veya azapla noktaladığı günahlardır." şeklindeki sözü de bunu gösterir. (c.5, s.27)

Bundan anlaşılıyor ki, İbn-i Abbas'ın Taberî tefsirinde veya başka kaynaklarda yer alan "Allah'ın yasakladığı her kötülük büyük günahtır." şeklindeki sözü, büyük günah kavramına farklı bir anlam vermek maksadı taşımıyor. Bu ifade daha önce söylediğimiz gibi sadece insanın Allah'ın yüceliği karşısındaki küçüklüğüne dayanarak bütün günahların büyüklüğünü vurgulamayı amaçlıyor.

2) Okuduğumuz ve aşağıda okuyacağımız bazı rivayetlerde büyük günahlar bazı sayılarla sınırlandırılıyor. Ehl-i Sünnet kanallarından gelen bazı rivayetlerde bu sayı kimi zaman yedi, kimi zaman sekiz, kimi zaman da dokuz olarak veriliyor. Nasıl ki Ehl-i Beyt'ten nakledilen bu rivayette görüldüğü gibi bu sayı yirmi olarak gösteriliyor.

Hatta bazı başka rivayetler bu sayıyı yetmiş çıkarıyor. Bütün bunlar, günahın büyüklük derecesinin farklılığını gözetme maksadı taşır. Nitekim İmam Sadık'ın (a.s) büyük günahları sayarken "Büyük günahların en büyüğü Allah'a şirk koşturmadır." demesi bu söylediğimizin delilidir.

ed-Dürr-ül Mensûr tefsirinde Buharî, Müslim, Ebu Davud, Neseî ve İbn-i Ebu Hatem Ebu

Hüreyre'den şöyle aktarırlar: "Resulullah buyurdu ki: 'Yedi helâk edici gûnahtan kaçının.' Sahabelerin 'Bunlar nelerdir ya Resulallah?' diye sormaları üzerine Resul-i Ekrem (s.a.a) sözlerine şöyle devam etti: Allah'a ortak koşmak, haklı bir gerekçe olmaksızın Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymak, büyücülük, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, kötülüklerden habersiz mü-min ve iffetli kadınlara zina iftirası atmak." (c.2, s.146)

Yine aynı eserde İbn-i Habban ve İbn-i Mürdeveyh, Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, o da babasından, o da dedesinden şöyle rivayet ettiğini aktarırlar: "Peygamberimiz (s.a.a) Yemen halkına farzları, sünnetleri ve diyetleri içeren bir mektup yazarak onu Amr b. Hazm ile Yemenlilere gönderdi. Mektubu götüren Amr şöyle diyor:

Bu mektupta şöyle deniyordu: Kıyamet günü Allah katında büyük günahların en büyüğü Allah'a şirk koşmak, haklı bir gerekçeye dayanmaksızın mümin bir kimseyi öldürmek, savaş gününde (cepheden) kaçmak, ana-babaya asi olmak, iffetli bir kadına zina iftirası atmak, büyücülük öğrenmek, faiz yemek ve yetim malı yemektir." (c.2, s.146)

Yine ed-Dürr-ül Mensûr tefsirinde verilen bilgiye göre Abdullah b. Ahmed'in Zevaid-uz Züht adlı eserinde Enes b. Malik'den Peygamberimizin (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Benim şefaetim, ümmetimin büyük günah işleyenleri içindir. Arkasından da, 'Eğer size yasak edilen günahların büyüklerinden kaçırırsanız, sizin kötülüklerinizi bağışlarız.' ayetini okudu." (c.2, s.145)

[1]- [ed-Dürr-ül Mensûr, c.2, s.146]

[2]- [el-Fakih, c.4, s.11, h:1]

[3]- Fahr-i Razî bu görüşü kendi tefsir kitabında (Tefsir-ul Kebir, c.10, s.75) Gazalî'nin "İhya-ul Ulum" adlı kitabının özetinden nakletmiştir.

[4]- Bu göreceli olma durumu, günaha yönelik niyetlerin farklılığından kaynaklanır, günahların birbirine olan nispetlerinden değil.

[[5]- [ed-Dürr-ül Mensûr, c.2, s.148]